

N:o 34.

Ank. till Riksd. kansli den 5 mars 1903, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i vissa delar af rättegångsbalken m. m.

Lagutskottet har fått till sig hänvisad en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 8, hvare herr *O. W. Redelius* föreslagit, att Riksdagen måtte för sin del antaga vid motionen fogade förslag till

- 1:o) lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken;
- 2:o) lag om ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken;
- 3:o) lag om ändring i 14 kap. jordabalken;
- 4:o) lag om ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar;
- 5:o) lag om ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen; samt
- 6:o) lag om ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräkning åt utländsk domstol.

Hufvudsakligen samma lagändringar hafva ifrågasatts uti en af herr *C. Lindhagen* inom nämnda kammare väckt motion, n:o 12, hvilken likaledes blifvit till lagutskottet öfverlämnad.

Till gemensam behandling med den fråga, som genom dessa motioner upptagits, har utskottet förhaft två inom samma kammare väckta, till

utskottet jämväl hänskjutna motioner, den ena, n:o 42, af herr *G. Lindgren* i Islingby, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utbytande af ed mot en på tro och heder afgifven förklaring, och den andra, n:o 122, af herr *H. A. Segerdahl*, angående lydelsen af vittnesed m. m.

Herr Redelius har till stöd för sitt förslag hänvisat till den behandling, för hvilken förevarande ämnen vid nästlidet års riksdag utgjorde föremål.

Herr Lindhagen har anfört:

»Af Kungl. Maj:t förelades sistlidne Riksdag ett lagförslag, innehållande bestämmelser om bevisning inför rätta m. m.

Inom Riksdagen blef man enig därom, att detta förslag var gagneligt och därför borde antagas. Men det föll ändock af den anledningen, att mellan kamrarne yppades olika meningar, huruvida med förslaget borde sammanbindas en lagändring i syfte att utvidga häradsnämndens domsrätt så att rättens utslag skulle affattas i enlighet med den mening, hvarom minst fyra femtedelar af nämnden var ense.

Det låter sig emellertid icke försvaras att nu låta frågan falla på detta sätt. Långa tiders arbeten på förbättringar i rättegångsväsendet böra väl ej lämnas alldeles ofruktbara och resultatlösa. Det förenämnda lagförslaget fyllde just ett stort praktiskt behof, och från alla håll med insikt och erfarenhet i ämnet beklagas nu, att en i många stycken så nyttig lagstiftning ej kunnat komma till stånd.

Den ifrågasatta utvidgningen af nämndens domsrätt förefaller mig visserligen icke vara oundgängligen betingad särskildt af det förutnämnda lagförslaget, som, utan att ändra något i gällande rättegångsförandes hufvudgrunder, har sin väsentliga betydelse i att det fyller luckor samt meddelar bestämmelser uti ämnen, där man nu sväfvat i ovisshet eller är hänvisad till godtycke. Men det kan under hvarje förhållande icke anses annat än billigt och riktigt att inrymma nämnden större befogenhet vid doms fällande, då dess nuvarande domsrätt genom fordran på enhällighet måste blifva i det närmaste illusorisk. Att å andra sidan en så bepröfvad och värderad institution som nämnden, hvilken dessutom handlar under domareansvar, genom den nu ifrågasatta måttliga utvidgningen af dess domsrätt skulle äfventyra rättssäkerheten, är en farhåga, som måste betecknas såsom i hög grad konstruerad.»

Herr Lindgrens motion är af följande lydelse:

»Gång efter annan under tidens lopp har edsfrågan varit föremål för den lagstiftande församlingens öfverläggningar och beslut.

Resultatet däraf har också blifvit, att edsformulären undergått förändring och en del eder, hvilka ansetts såsom tvångs- eller öfverflödseder, blifvit afskaffade.

Men då, oaktadt de åtgärder som i detta afseende blifvit vidtagna, det visat sig, att vid lagskipningen uti vårt land, äfven på senare tider, förekommit ganska många fall, att personer, som varit uppfordrade att aflägga ed, vägrat aflägga sådan, torde det kanske icke få anses såsom alldeles obehöfligt, att de lagstiftande makterna ännu en gång toge en sådan fråga under ompröfning, och om en sådan vägran befunnas berättigad och skäl för öfrigt för inskränkning i föreskrifterna i fråga om edgång förefinnas, torde det äfven vara af behovet påkalladt att vidtaga ändring af lagbestämmelserna härutinnan.

Så vidt till min kännedom kommit, hafva skälen för vägran att aflägga ed varit af två alldeles motsatta slag.

En del har vägrat att aflägga ed på grund af sin religiösa tro och uppfattning om eden, och andra hafva vägrat därför, att de icke trott hvarken på den Gud eller det evangelium, vid hvilka de blifvit uppfordrade att svärja, och följaktligen icke såge någon betydelse uti eden.

Det torde nog få anses klart, att särskildt de personer, som på grund af sin religiösa öfvertygelse finna sig förhindrade att aflägga ed, sorgfälligt undvika hvarje orsak, som kan föranleda edgång, men det oaktadt kunna dock sådana omständigheter inträffa, att man icke kan undvika att iråka ett sådant förhållande.

Man kan ju alldeles ofrivilligt blifva vittne till en sak, som sedan blir föremål för domstols pröfning, och i anledning däraf instämmas som vittne och uppfordras att aflägga vittnesed.

Hyser nu vittnet betänkligheter mot edens afläggande, men icke tillhör främmande trosbekännare af sådan lära, som icke tillstodjer afläggande af ed, och på grund däraf möjligen kan vinna befrielse från edgången, så kan visserligen den möjligheten förefinnas, att vittnet, på grund af bestämmelserna i rättegångsbalken 17 kap. 17 § kan undkomma eden, i händelse båda parterna godkänna vittnesmålet utan edgång, om målet för öfrigt icke är af den beskaffenhet, att edgång är nödvändig. Men om detta icke är händelsen, kan vittnet svårligen undkomma att aflägga ed, utan torde kunna rent af tvingas därtill.

Härpå skulle kunna anföras åtskilliga exempel, men jag skall endast tillåta mig att anföras ett. (Mars 1884) Jungfru Tilda Sjöbring i Nässjö, inkallad att vittna vid rådstufvurätten, förklarade sig ej vilja aflägga ed på grund af Jesu ord: »I skolen alls icke svärja» — hon ville ändå tala sanning. Ålades vid 25 kronors vite att gå eden, men utan resultat. Dömdes åter till 100 kronors vite; samma påföljd. Därpå följde 200 kronors vite; — hjälpte icke ändå. Nu dömdes hon att träda i fängelse, tills hon ville gå eden, mot hvilket beslut hon fick 20 dagars klagotid.

De skäl, hvarpå de, som af religiös öfvertygelse finna sig förhindrade att aflägga ed, grunda sin uppfattning, äro naturligtvis nya testamentets utsagor i detta ämne, och de hufvudsakligaste af dessa lära, enligt hvad till min kännedom kommit, vara föreskrifterna i Matt. 5: 33—36 och Jak. 5: 12.

På det första angifna stället heter det:

»Åter hafven I hört, att det är sagdt till de gamla: 'Du skall icke svärja falskt, utan du skall gälda Herren dina eder. Men jag säger eder, att I skolen alls icke svärja, hvarken vid himmelen, ty han är Guds tron, eller vid jorden, ty hon är hans fotapall, eller vid Jerusalem, ty det är den store konungens stad. Ej heller må du svärja vid ditt hufvud, ty du förmår icke göra ett enda hår hvitt eller svart.'»

Och på det sist angifna stället heter det:

»Men framför allt, mina bröder, svärjen icke, hvarken vid himmelen eller vid jorden, eller någon annan ed, utan edert 'ja' vare 'ja' och edert 'nej' vare 'nej', på det I icke mån falla under dom.»

Hvilka tankar, som helst man än må hysa i edsfrågan, måste man nog medgifva, att de anförda citaten innehålla tunga skäl för den uppfattningen, att allt slags ed och allt slags svärjande förbjudes, och om så är förhållandet, synes det mig orimligt, att personer, som hysa sådan vördnad för dylika föreskrifter, att de i följd däraf finna sig förhindrade att aflägga ed, skola kunna genom lagbestämmelser tvingas att aflägga sådan.

Beträffande edsformulären förefaller det märkvärdigt, att man valt föremålen »Gud och hans heliga evangelium» att svärja vid.

Särskildt med fäst afseende därpå, att det är föreskrifvet för jude att vid edgång svärja vid »Gud och hans heliga lag», kan jag icke förstå annat, än att med »Guds heliga evangelium» åsyftas nya testamentets skrifter, men då dessa skrifter, hvarur ett par citat äro anförda, helt och hållet förbjuda allt slags svärjande, förefalla de angifna föremålen såsom i högsta grad olämpliga att svärja vid.

Det förefaller äfven underbart, hur »själasörjare», då så påfordras, skola kunna med »Guds heliga evangelium» undervisa om edens vikt och betydelse, då detta evangelium, såsom nyss är antydt, förbjuder allt slags ed och allt slags svärjande.

Hvad slutorden, »Så sant mig Gud hjälpe till lif och själ», beträffar, kan jag icke riktigt förstå, hvad de egentligen skola innebära. Det förefaller så, som vore de uttryck af förvissning eller kanske önskan, att Gud skulle hjälpa till lif och själ; men vare sig att de skola betyda det ena eller andra, förefalla de säkert för mången motbjudande och för den religiösa känslan sårande att i det ifrågavarande ändamålet uttala.

Beträffande sådana personer, som förklara sig icke hysa någon vördnad för de skrifter, som i edsformulären kallas »Guds heliga evangelium» eller den Gud, som dessa skrifter beskrifva, förefaller det äfven olämpligt, att de måste aflägga ed.

Under sådant förhållande kan man väl icke gärna tänka sig, att svärjandet vid »Gud och hans heliga evangelium» skulle kunna åstadkomma det med eden åsyftade ändamålet.

Det torde heller icke bidraga att ingifva respekt för eden, då sådana personer, likaväl som hvilken annan som helst, som det behagar, kan öfvertyga sig om, att lagens bestämmelser i fråga om ed och föreskrifterna i »Guds heliga evangelium», vid hvilket man svär, stå i så uppenbar strid till hvarandra såsom t. ex.

»Vittnen skola — — — — — denna ed, med hand å bok, svärja»

— »det är sagdt till de gamla: 'Du skall icke svärja falskt, — — — — — Men jag säger eder, att I skolen alls icke svärja.'»

För min del är jag öfvertygad, att, i fråga om vittnesmål under sist angifna förhållande, den vittnande talar lika mycket eller lika litet sanning vare sig man svär eller icke. De faktorer, som i detta afseende, såväl som i allmänhet, hufvudsakligen torde vara bestämmande för ett mer eller mindre sanningsenligt vittnesmål, äro nog den grad af sannings- och hederskänsla den vittnande äger samt den respekt man hyser för strafflagens bestämmelser i fråga om falskt vittnesbörd.

Jag anser sålunda för min del, att eden är olämplig, såväl för dem, som hysa vördnad för »Guds heliga evangelium», som ock för dem, som icke hysa sådan vördnad.

Det skulle kanske äfven, på grund af det anförda, kunna ifrågasättas,

huruvida i det hela taget det kan anses lämpligt, att någon bestämmelse i gällande lag i fråga om afläggande af ed borde förefinnas.

För min del tror jag icke, att någon synnerlig fara eller olägenhet skulle uppstå, om man borttoge hvarje sådan bestämmelse och i dess ställe föreskrefves afgifvande af en förbindelse eller förklaring på tro och heder. I fråga om värjemåsed synes dock annan lämpligt bindande form böra väljas.

Då samma straffbestämmelser för missbruk af en sådan afgifven förbindelse eller förklaring som för missbruk af eden bibehållas oförändrade, synes det mig, som att man icke hade större anledning att befara missbruk af ifrågavarande åtgärd, än hvad nu är händelsen i fråga om eden.

Jag tilltror mig dock icke äga förmåga att formulera ifrågavarande förbindelser eller förklaringar, men jag är öfvertygad, att, om afseende fästes vid min motion, Kungl. Maj:t och Riksdagen nog skola finna lämpliga föreskrifter i det afseendet.

Beträffande vittnesmål har jag dock tänkt mig, att — särskildt med fäst afseende därpå, att vittne möjligen kan befinna sig i fullkomlig okunighet om det straff, som kan följa af ett falskt vittnesmål — i stället för en erinran om edens vikt och betydelse, den vittnande borde erhålla en erinran om strafflagens bestämmelser i fråga om falskt vittnesbörd. Det skulle för sådant ändamål kanske kunna anses lämpligt, att 13 kap. 1 § strafflagen, hvilket lagrums ordalag måste undergå förändring, i händelse nu gällande vittnesed utbytes mot den föreslagna förklaringen, af domaren uppläses för vittnet före vittnesmålet afläggande.

Då jag i min motion hufvudsakligen berört vittneseden, beror detta förhållande därpå, att jag på grund af anförda skäl anser, att vittneseden i främsta rummet borde borttagas, men jag vill därjämte tydligt hafva uttalat, att jag för min del anser, att alla lagbestämmelser i fråga om afläggande af ed borde afskaffas. På grund af det anförda får jag vördsamst hemställa, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida eller i hvad mån bestämmelserna om afläggande af ed må kunna ur gällande lag borttagas och ersättas med en på tro och heder afgifven förbindelse eller förklaring, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som af en sådan åtgärd kan föranledas.»

Herr Segerdahl har i sin motion yttrat följande:

»I två vid denna riksdag af herrar Redelius och Lindhagen väckta motioner (Andra Kammaren n:is 8 och 12) föreslås ändring i, bland annat,

17 kap. rättegångsbalken. Uti dessa förslag är dock icke någon ändring ifrågasatt i vittnesedens nuvarande lydelse eller i ordningen för denna eds upptagande. Då likväl en af undertecknad vid sistlidne riksdag väckt motion i denna fråga ledde till, att lagutskottet föreslog en skrifvelse till Kungl. Maj:t och att Andra Kammaren godkände detta skrifvelseförslag, för hvilket äfven en afsevärd minoritet i Första Kammaren, endast med 10 röster understigande majoriteten, röstade, finner jag mig föranlåten att nu ånyo upptaga frågan.

Då den nuvarande vittneseden till följd af sin ålderdomliga och i språkligt hänseende delvis felaktiga lydelse är för allmänheten svårbegriplig, hvaraf vid edens afläggande uppstå missförstånd osh felsägningar, som störa den högtidlighet, hvilken bör vara förknippad med en sådan akt;

då de begagnade slutorden äro för mången synnerligen stötande och Kungl. Maj:t af den anledningen efter hemställan från Riksdagen redan för länge sedan föreslagit deras utbytande mot andra;

då det från rättssäkerhetens synpunkt är önskligt, att hvarje vittne må särskildt för sig aflägga eden, i följd hvaraf eden bör göras så kort, att detta må kunna ske utan nämnvärd tidsutdräkt;

och då från flera håll till mig uttalats sympatier för ett af mig uti motiveringen till min ofvannämnda motion uppställdt, efter engelskt mönster bildadt edsformulär,

anhåller jag, med åberopande i öfrigt af hvad uti samma motion (Andra Kammaren n:o 166) anförts, att få hemställa, att nedannämnda stadganden i 17 kap. rättegångsbalken måtte, i stället för den af herrar Redelius och Lindhagen föreslagna lydelsen, erhålla följande lydelse:

§ 14. Första stycket.

Förrän vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet, med hand å bok, aflägga denna ed: »Jag skall i mitt vittnesmål säga sanningen, hela sanningen och intet annat än sanningen. Detta svär jag inför Gud den allvetande och allsmåktige.»

§ 17. Första stycket.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig aflägga ed och särskildt höras. Edgången skall ske omedelbart före vittnets hörande. Ej bör under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

§ 52. Första stycket.

Ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar» och avslutas med denna försäkran: »Detta svär jag inför Gud den allvetande och allsmåktige.»

§ 59. Tredje stycket.

Huru förfaras skall, då den, som skall aflägga ed, är främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstodder edgång, därom är särskildt stadgad. Skall ed afläggas af någon, som bekänner annan icke kristen lära än den mosaiska, förordnar Konungen, huru förfaras bör.»

Förslag till ändrade lagbestämmelser angående bevisning inför rätta hafva förut vid flera särskilda tillfällen varit föremål för Riksdagens pröfning.

Sedan nya lagberedningen enligt erhållet uppdrag utarbetat förslag till lag angående bevisning inför rätta jämte därmed sammanhängande författningar, aflät Kungl. Maj:t till 1893 års Riksdag proposition i ämnet. Lagutskottet, dit propositionen hänvisades, tillstyrkte antagande af densamma med vissa ändringar, och blef denna hemställan bifallen af Första Kammaren, hvaremot Andra Kammaren afslög såväl utskottets hemställan som samtliga i propositionen innefattade lagförslag.

Efter det frågan alltså för den gången förfallit, väcktes redan vid nästföljande års riksdag flera motioner, åsyftande införande i lagstiftningen af vissa delar utaf det i förberörda proposition innehållna lagförslag angående bevisning inför rätta, hvarjämte i sammanhang därmed framlades förslag om, bland annat, ändrade bestämmelser rörande nämndens befogenhet. I anledning af dessa framställningar aflät Riksdagen på lagutskottets tillstyrkan skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran, att förslag till lag angående bevisning inför rätta måtte ånyo framläggas för Riksdagen.

På grund häraf uppgjordes inom justitiedepartementet nytt förslag till lag i ämnet, i vissa afseenden skiljaktigt från det af 1893 års lagutskott tillstyrkta, och blefvo genom proposition till 1897 års Riksdag

detta förslag äfvensom därmed sammanhängande lagförslag förelagda Riksdagen. Äfven denna gång förordade lagutskottet i hufvudsak bifall till propositionen, och godkändes utskottets hemställan af Första Kam-maren, men blefvo de i ämnet framställda förslag utaf Andra Kam-maren förkastade.

Därefter anhöll Riksdagen i skrifvelse den 23 april 1898, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till skärpta ansvarsbestämmelser för vittnens utevaro från domstol. Riksdagen fram-höll därvid tillika, att i samband med dylik skärpning borde, till före-byggande af alltför stora olägenheter af vittnespliktens fullgörande, vid-tagas åtskilliga andra förändringar i gällande bestämmelser angående vittnesbevisnings förebringande.

Vid anmälan i statsrådet af denna Riksdagens skrifvelse anförde ve-derbörande departementschef, att, då hvad sålunda blifvit af Riksdagen ifrågasatt stode i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motsvarande stad-ganden i ofvannämnda, år 1897 framlagda proposition, den omständig-heten, att alltså vissa af de frågor, som i propositionen berördes, åter bragts å bane, syntes gifva anledning att öfverväga, huruvida icke ämnet i sin helhet kunde tagas under förnyad handläggning.

Efter det förslaget senast förevar till behandling, hade emellertid, enligt hvad departementschefen vidare yttrade, vissa andra viktiga delar af processlagstiftningen — nämligen frågorna om stämning, om invänd-ningar i rättegång och om fullföljd af talan i högre rätt — blifvit före-mål för revision; och hade därvid i afseende å de nya bestämmelsernas yttre form och uppställning funnits lämpligt att låta desamma ingå i rättegångsbalken i stället för de äldre stadganden, som af dem ersatts. Med hänsyn härtill syntes det önskvärdt, att jämväl den nya lagstiftningen angående bevisning — i stället för att, såsom enligt de tidigare förslagen, erhålla formen af en från rättegångsbalken fristående lag — införlifvades med sagda balk, där den i sådant fall borde inrymmas i 17 kapitlet.

Nämnda kapitel innehölle emellertid för närvarande, utom lagstad-ganden om bevisning, jämväl vissa föreskrifter angående ett helt annat ämne, nämligen om förnyadt upptagande af brottmål, som af domstol afgjorts. Vid omarbetande af kapitlet syntes man alltså ej kunna undgå att till granskning upptaga äfven dessa bestämmelser; och enär desamma till sitt innehåll stode i närmaste samband med de i rättegångsbalkens 31 kap. gifna stadganden om återställande af försutten tid och återbrytande af laga kraft ägande dom, samt dessa stadganden måste anses föråldrade

och delvis komma ur bruk, hade en revision jämväl af 31 kapitlet ansetts i detta sammanhang böra företagas, därvid de af lagkommittén och äldre lagberedningen äfvensom af nya lagberedningen i dess s. k. principbetänkande afgifna förslag funnits kunna tjäna till hufvudsaklig ledning.

Genom proposition nästlidet är framlades därefter för Riksdagen förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, till lag om ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, till lag om ändring i 14 kap. jordabalken, till lag om ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar, till lag om ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen samt till lag om ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt utländsk domstol.

I anledning af propositionen väcktes inom Andra Kammaren två särskilda motioner, den ena angående utsträckande af befogenheten för häradsnämnd vid fällande af dom och den andra, af herr Segerdahl, afseende, bland annat, vissa förändringar i de genom propositionen föreslagna bestämmelserna om eds afläggande och innehåll, i hufvudsakligen samma syfte, som hans nu föreliggande motion utvisar.

Lagutskottet, som i dessa ärenden afgaf gemensamt utlåtande, n:o 31, hemställde därvid *dels* under punkten a), att Riksdagen, med bifall i hufvudsak till propositionen, måtte i de ämnen, hvilka af densamma berördes, antaga lagar af den lydelse, som genom herr Redelius' motion nu åter blifvit föreslagen, *dels* under punkten b), att Riksdagen måtte antaga lag angående sådan ändrad lydelse af 23 kap. 2 § rättegångsbalken, som utvisas af det här nedan införda förslaget till lag om ändring i vissa delar af nämnda balk, i hvad det afser berörda lagrum, *dels ock* under punkten c), att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida och i hvad mån en omarbetning af i 17 kap. rättegångsbalken befintliga stadganden om lydelse af ed och ordningen för dess afläggande kunde anses böra äga rum, samt för Riksdagen framlägga förslag till de ändrade lagbestämmelser i ämnet, som kunde finnas erforderliga och lämpliga.

Utskottets hemställan under punkten a) bifölls i hufvudsak af kammarne, hvilka emellertid *dels* stannade i olika beslut angående vissa delar af de under denna punkt upptagna förslag, *dels* återförvisade vissa andra delar till utskottet. Däremot blef utskottets hemställan under punkterna b) och c) visserligen bifallen af Andra Kammaren, men afslogs af Första Kammaren.

Beträffande de förslag, som varit upptagna under punkten a), hemställde utskottet sedermera i memorial n:o 49, *dels* i anledning af åter-

remisserna, dels i ändamål af sammanjämkning, att Riksdagen måtte antaga lagar af den lydelse, som nu ånyo blifvit ifrågasatt genom herr Lindhagens motion. Frågan om ändring i 23 kap. 2 § rättegångsbalken däremot hade, liksom frågan om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lydelse af ed och ordningen för dess afläggande, förfallit genom kamrarnes skiljaktiga beslut.

Hvad utskottet sålunda föreslagit bifölls af Första Kammaren. Andra Kammaren åter afslog detsamma, en utgång, hvilken, enligt hvad den inom kammaren förda diskussionen visar, berodde därpå, att kammaren ansåg friare bevispröfning icke böra genomföras annat än i samband med sådan ändring i 23 kap. 2 § rättegångsbalken, att nämnden finge sig tillerkänd ökad befogenhet vid fällande af dom.

Utskottet intager i föreliggande fråga samma principiella ståndpunkt som nästlidet års lagutskott och anser alltså den fria bevispröfningens princip, på hvilken äfven nu förevarande lagförslag i detta ämne, om också med åtskilliga modifikationer, väsentligen hvila, vara riktig och utgöra en förbättring af nu gällande bevisregler. Såsom förut blifvit af utskottet vid olika tillfällen omförmäldt, har denna grundsats, till riktigheten erkänd af lagkommittén och äldre lagberedningen, såväl i det af nya lagberedningen utarbetade s. k. principbetänkandet som af den förstärkta lagberedningen förordats. I praxis har densamma oaktadt bestämmelserna i 17 kap. rättegångsbalken gjort sig alltmer gällande, och lämpligheten af en lagförändring i den riktning, nämnda grundsats anvisar, äger därför äfven erfarenhetens vitsord.

Rörande innebörden af denna grundsats tillåter sig utskottet att erinra om följande uttalande i ofvanberörda principbetänkande.

»Man kan», så yttrar nya lagberedningen, »i korthet säga, att, då domarens på objektiva grunder fotade öfvertygelse om tillvaron eller icke tillvaron af ett uppgifvet förhållande är bevisningens *ändamål*, allt, som inom ramen af en förhandling inför rätta kan med sådan verkan framläggas för domaren, också kan tjäna såsom *bevismedel*. Att fullständigt uppräknas och karakteriseras allt, som inom nämnda begränsning kan såsom bevismedel inverka på domarens öfvertygelse, är naturligen icke möjligt.

Domarens öfvertygelse såsom jurist och ämbetsman måste sammanfalla med hans öfvertygelse såsom människa; eljest är den icke någon öfvertygelse. Ju mindre därför den juridiska sanningspröfningens regler aflägsna sig från den vanliga allmänt mänskligas, ju mindre skrämsig den framträder för folkuppfattningen, desto större blir ock förtroendet till dess resultat. Häre ligger en af grundorsakerna till sträfvandet att aflägsna onödiga skiljaktigheter i detta hänseende och såvidt möjligt ute-

sluta bevisregler, hvilka stå såsom egendomligheter för en ensidig formalistisk uppfattning.

Försöken att genom lagbestämmelser på förhand fastställa verkan af det ena eller det andra bevismedlet, att aritmetiskt uppskatta deras värde i hela eller halfva, eller tillägga det s. k. artificiella beviset annan betydelse än det icke artificiella, att tvinga domaren att antaga något för sant i ena eller osant i andra fallet, ehuru hans personliga öfvertygelse lutar åt motsatt håll, hafva, enligt erfarenhetens vittnesbörd, icke eller åtminstone endast i underordnad grad varit till gagn för den sak, de vilja tjäna. Väsentligen ämnade att utgöra ett värn mot domaremaktens godtycke och öfvergrepp, hafva dylika bestämmelser i allmänhet befunnits otillräckliga därtill, om andra verksamma korrektiv saknats.

Vid denna bevispröfning måste domaren för sin öfvertygelse kunna angifva objektiva grunder eller sådana, som äro ägnade att utöfva enahanda verkan på andra tänkande människor; och de regler på detta område, hvilka utgöra en frukt af århundradens erfarenhet, förlora icke sin giltighet därför, att domaren icke längre är pliktig eller berättigad att mekaniskt följa dem. Skall icke rättsskipningens säkerhet allvarsamt rubbas, måste bevisföringen blifva lika objektiv som förr.»

För att gifva ett bestämdt uttryck däråt, att bevispröfningen fortfarande skall hvila på objektiva grunder, har emellertid i båda de nu föreliggande förslagen en bland de viktigaste af hittills gällande legala bevisregler, nämligen den om vitsordet af två vittnens sammanstämmande berättelser, blifvit bibehållen i en något modifierad form, hvilken torde öfverensstämma med den tillämpning föreskriften i ämnet under senare tider erhållit i rättsskipningen. Hvad sålunda föreslagits synes ntskottet vara förtjänt af Riksdagens godkännande. Visserligen torde kunna antagas, att äfven utan särskildt stadgande någon tvekan i allmänhet icke bort i rättstillämpningen uppstå om, att, därest icke omständigheterna annat föranledde, sammanstämmande intyg af två vittnen skulle utgöra en tillräcklig bevisning, men med hänsyn till den betydelse denna grundsats äger för fastställande af rättsförhållanden såväl i som utom rättegång, lärer det i allt fall vara välbetänkt, att densamma blifver i lag uttryckligt angifven.

Särskildt stor betydelse äga ifrågavarande lagförslag emellertid däri, att de meddela sedan länge efterlängtade bestämmelser till fyllande af luckor i lagstiftningen, i hvilket hänseende må exempelvis erinras om förslagets föreskrifter om sakkunnige, om utgifvande af handlingar samt om rätt för domstol att bestämma skadestånd efter skälig pröfning, när part ej kan styrka ett bestämdt belopp.

Vidkommande detaljbestämmelserna i lagförslagen torde företräde böra gifvas åt den lydelse, nästlidet års lagutskott genom sitt memorial n:o 49 ifrågasatte, i den mån denna lydelse afviker från hvad samma utskott genom utlåtandet n:o 31 föreslog, och utskottet finner sig alltså böra tillstyrka bifall till den framställning, som innefattas i herr Lindhagens motion. Utskottet har härvid endast velat erinra om nästlidet års Riksdags till Kungl. Maj:t aflåtna skrifvelse i syfte, att, vid användande af parts ed i rättegång, det företräde, som enligt gällande lag, liksom ock enligt nu föreliggande förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, tillkommer värjemålseden, må, såvidt angår vissa slag af mål, upphöra.

Beträffande frågan om utsträckt befogenhet för häradsnämnd, hvilken fråga af såväl herr Redelius som herr Lindhagen åter upptagits, får utskottet hufvudsakligen återropa hvad tidigare års lagutskott i detta ämne anfört.

Utskottet är sålunda till en början af den mening, att särskild anledning till sådan åtgärd ligger i den vidsträcktare myndighet med hänsyn till bevispröfningen, som föreliggande förslag i någon mån afse att bereda domaren. Visserligen torde någon fara för missbruk af den friare bevispröfningen ej föreligga, äfven om de nuvarande bestämmelserna om häradsnämnds befogenhet bibehölles oförändrade. Härom göra sig likväl olika meningar gällande, och det måste då från lämplighetssynpunkt vara fördelaktigt att i någon mån utsträcka nämndens befogenhet. Därigenom betryggas nämligen den ostörda fortvaron af förtroende till häradsrätternas domslut, då det eljest kunde befaras, att hos allmänheten misstanke om godtycke vid bevispröfningen uppstode, hvilken uppfattning också tagit sig uttryck i Andra Kammarrens upprepade afslag å förslagen till bevisningslag.

Hvad åter angår frågan, huruvida utsträckt befogenhet för nämnden i och för sig är tillräddlig, hyser utskottet den bestämda uppfattningen, att ingen som helst våda eller olägenhet är att befara af en så måttlig utvidgning af häradsnämnds domsrätt, som ligger i den bestämmelsen, att rättens utslag skulle affattas i enlighet med nämndens mening, när minst tre fjärdedelar af nämnden vore om beslutet eniga. Häradsnämnden är en gammal, för Sverige alldeles egendomlig institution. Frågan om möjligheten och lämpligheten att något öka dess befogenhet bör sålunda i främsta rummet bedömas efter den måttstock, som angifves af denna institutions egna traditioner och insatser i vår rättsskipning. Ställes spörsmålet, såsom sig bör, på detta sätt, måste det för hvar och en med förhållandena förtrogen vara uppenbart, att den lugna sans, som alltid utgjort ett utmärkande drag för nämndens verksamhet, med all visshet icke skall lida något på den ifrågasatta, mycket moderata utvidgningen

af dess domsrätt. Häradshöfdingens mening blir nog fortfarande såsom hitintills i regeln den afgörande, och särskildt måste hos nämnden, hvilken i olikhet med jury handlar under domareansvar, äfven framgent med lika styrka göra sig gällande den naturliga obenägenheten att öfvertaga detta ansvar, hvilket hvilar ensamt på häradshöfdingen, när utslaget affattas i enlighet med hans uppfattning. Men om ifrågavarande lagändring sålunda ej kan antagas vara förenad med några olägenheter, så skall den å andra sidan kunna vara till gagn, utom i ofvan angifna afseende, äfven därutinnan, att den bör komma att i någon mån hos nämnden öka intresset och ansvarskänslan, hvartill de nuvarande bestämmelserna genom sin fordran på nämndens enhällighet äro mindre ägnade.

Såsom utskottet redan haft anledning nämna, står herr Segerdahls föreliggande motion med hänsyn till syftet i nära öfverensstämmelse med de förslag i samma ämnen, som bemålde motionär vid nästlidet års riksdag framlade. Det formulär till vittnesed, motionären nu föreslagit, är dock ett annat än det, som nästlidet år af honom företrädesvis ifrågasattes.

I likhet med 1902 års lagutskott finner utskottet framställningen om ändrad lydelse af det nuvarande formuläret för vittnesed vara beaktansvärd. Såsom redan förut blifvit vid flera tillfällen äfven inom Riksdagen påpekadt, gifver nämligen detta formulär i olika hänseenden anledning till befogade anmärkningar.

Ehuru jämväl utskottet anser en omarbetning af edsformuläret böra komma till stånd, har dock utskottet icke, lika litet som 1902 års lagutskott, ansett sig böra tillstyrka Riksdagen att omedelbart besluta om annan lydelse af detta formulär. Det förslag, som i motionen innehålles, synes visserligen, liksom motionärens vid förra riksdagen framlagda förslag, erbjuda fördelar framför nuvarande, i herrar Redelius' och Lindhagens motioner åter upptagna bestämmelser, men huruvida någon af de sålunda ifrågasatta lydelseorna motsvarar de fordringar, som i detta viktiga ämne böra uppställas, utgör dock ett spörsmål af alltför tvifvelaktig natur att kunna utan närmare utredning med erforderlig säkerhet af Riksdagen bedömas. Frågan, huruvida vittnen, som skola höras i samma mål, böra hvart för sig aflägga vittnesed, synes stå i ett visst beroende af vittnesedens innehåll samt dess längre eller kortare lydelse. Jämväl de föreslagna ändringarna i 52 och 59 §§ af 17 kap. i förslaget till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken afse ämnen, som stå i nära sammanhang med frågan om formuläret för vittnesed. Alla dessa frågor torde därför böra på en gång komma under Kungl. Maj:ts bedömande.

De lagändringar, herr Lindgren i sin motion ifrågasatt, gå väsentligt längre och delvis i annan riktning än de af herr Segerdahl föreslagna, i det förstnämnde motionär dels föreslagit, att eden skulle i den utsträckning, sådant funnes möjligt och lämpligt, utbytas mot en på tro och heder afgifven förbindelse eller förklaring, dels upptagit denna fråga i hela dess vidd med afseende å alla de fall, då särskild utfästelse eller bekräftelse i form af ed nu finnes i lag föreskrifven.

Till stöd för berörda förslag har motionären erinrat om, att personer finnas, hvilka på grund af sin religiösa öfvertygelse känna sig förhindrade att aflägga ed, medan åter andra i religiöst hänseende hysa sådana åsikter, att eden för dem icke innebär något särskildt förpliktande.

Äfven utskottet anser ofvan angifna fråga vara väl förtjänt att öfverlämnas till Kungl. Maj:ts pröfning. Oförnekligen ligger det något för rättskänslan mycket sårande däri, att, till följd af den fordran på ed, lagen i vissa fall uppställer, personer, hvilka af samvetsbetänkligheter vägra att gå eden, blifva föremål för rättsliga åtgärder i syfte att framtvunga en edlig förklaring, och å andra sidan står det ej väl tillsammans med en högre uppfattning om edens vikt och innebörd att låta ed afläggas af personer, hvilka äro främmande för det religiösa moment, som ingår i eden.

Utskottet vågar ock antaga, att edens betydelse för den allmänna rättssäkerheten icke bör skattas så högt, att möjligheten af en förändring i den riktning, motionären angifvit, af sådan anledning skulle vara utsluten. Tvärtom torde man kunna hysa den förhoppning, att i det vida öfvervägande antalet fall sanningsplikten skulle göra sig lika klart och kraftigt gällande, om eden ersattes med en förklaring, som afgäfves i annan högtidlig och bindande form. Med hänsyn till samvetsömma och rättänkande personer lär en sådan förändring icke böra ingifva några farhågor. För dem åter, hvilka icke tillräckligt ledas af dylika bevekelsegrunder, torde den starkaste driffjädern att tala sanning vara att finna i fruktan för de straffpåföljder, hvilka nu äro förenade med mened och, om eden försvunne, skulle vara förbundna med brott mot den förklaring, som trädde i edens ställe. Liksom det nu är föreskrifvet, att den, som aflagt eller skall aflägga ed, skall erinras om dess vikt och betydelse, borde det åligga domaren att, då dylik förklaring afgifvits eller skulle afgifvas, ej mindre frambälla förklaringens betydelse i såväl sedligt som religiöst afseende än äfven erinra om det straff, som vore stadgad för afvikelse från sanningsplikten.

Principiellt riktigast synes det därför vara, om eden kunde helt och hållet afskaffas samt ersättas med en förklaring af ofvan angifven art.

Måhända torde det dock anses möta alltför stora betänkligheter att redan nu vidtaga en så genomgripande förändring. De väsentligaste olägenheterna af nuvarande bestämmelser skulle ock undanröjas därigenom, att de personer, hvilkas religiösa uppfattning i ett eller annat hänseende är oförenlig med eds afläggande, finge rätt att undandraga sig eden. I den norska lagen om ed den 10 maj 1893 finnes i sådant afseende föreskrifvet, att personer, som höra till en trosbekännelse, som icke tillåter ed, skola i de fall, då ed kräfves, under samma ansvar, som om eden aflagts, afgifva en högtidlig försäkran. Samma rätt tillkommer ock personer, som vägra att aflägga ed, emedan detta strider mot deras religiösa uppfattning eller emedan de icke tro på en allsmäktig och allvetande Gud. Det förslag till ny rättegångsordning, som för närvarande är under behandling i den danska riksdagen, innehåller stadganden i liknande syfte. Äfven för vår rätt torde det kunna ifrågasättas att införa dylika bestämmelser, hvilka då borde förbindas med föreskrifter, genom hvilka missbruk af befogenheten att undandraga sig ed blefve, i den mån möjligt vore, förebyggdt. En närmare utredning och belysning af detta viktiga ämne är i hvarje fall synnerligen påkallad.

På sålunda anförda skäl hemställer utskottet,

a) att Riksdagen, i anledning af herrar Redelius' och Lindhagens förevarande motioner, måtte för sin del antaga följande

1:o) Lag

om ändring i vissa delar af rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 9 och 10 §§ i 14 kap. rättegångsbalken skola upphöra att gälla, samt att 17 och 31 kapitlen äfvensom nedannämnda delar af 16, 23, 25 och 30 kapitlen samma balk skola erhålla följande lydelse:

16 kap.

3 §.

Har invändning, hvarom i 1 eller 2 § sägs, blifvit i rätt tid vid underrätt framställd, gifve rätten så snart ske kan särskildt beslut däröfver.

Varder invändningen ogillad, och meddelar ej rätten samma dag slutligt yttrande eller ock beslut, hvarigenom till värjemålsed eller fyllnadsed dömes, då äge, så framt ej enligt 13 kap. 5 § vid beslutet skall förblifva, part, som är med beslutet missnöjd, att däröfver föra särskild klagan, där han, innan rättegångsförhandlingarna för dagen avslutats, till rättens protokoll anmäler sitt missnöje. Försummas sådan anmälan eller fullföljes ej klagan, stånde beslutet fast, där ej, då fråga är om rättens behörighet, högre rätt, under hvars pröfning hufvudsaken dragits, finner underrätten hafva bort oberoende af invändning visa målet från sig.

4 §.

Har part anmält missnöje efter ty i 3 § sägs, fortfarande rätten icke dess mindre med handläggningen af målet och äge jämväl däri meddela slutligt yttrande eller döma till värjemålsed eller fyllnadsed, där det kan ske samma dag beslutet i invändningsfrågan gafs. Sker det ej, skall, utan hinder däraf att missnöje anmälts, handläggningen ytterligare fortsättas, där ej, i tvistemål, andra parten yrkar, att målet skall hvila i afbidan på utgången af invändningsfrågan eller, i brottmål, rätten finner sådant lämpligt. Fortsättes handläggningen efter den dag beslutet öfver invändningen gafs, må ej slutligt yttrande meddelas eller till värjemålsed eller fyllnadsed dömas, förr än hofrätten utlåtit sig i anledning af förd klagan i invändningsfrågan, eller ock visadt blifvit, att sådan klagan ej fullföljts.

9 §.

Nöjes ej part åt beslut, hvarigenom underrätt dömt till värjemålsed eller fyllnadsed, före han öfver beslutet särskild klagan.

17 kap.

Om bevisning inför rätta.

1 §.

Då dom skall fällas, öfverväge rätten alla skäl och omständigheter, som till stöd för parternas uppgifter förekommit, och pröfve på grund däraf hvad i målet bör hållas för sant.

2 §.

Finner rätten, där fråga är om skadestånd, part vara därtill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; äge rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden prövas skäligt.

3 §.

Har i tvistemål part inför rätta erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning därom ej mot honom erforderlig, utan så är, att målet är af beskaffenhet att ej kunna genom förlikning mellan parterna afslutas.

Gör parten sannolikt, att erkännandet varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit genom tvång eller förledande, skall erkännandet vara utan verkan. Återkallar parten eljest sitt erkännande, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i målet, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas.

Finnes erkännandet uppenbart osant, skall det lämnas utan afseende, ehvad det återkallas eller icke.

4 §.

I brottmål äge rätten, med hänsyn till hvad i öfrigt förekommit i målet och till målets beskaffenhet, pröfva, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas parts erkännande.

5 §.

Vill någon sin talan med vittne fästa, äge begära stämning å vittnet hos den, som det enligt 11 kap. tillkommer att utfärda stämningar till rätten. Begär någon i samma mål stämning å flere vittnen eller å vederpart och vittne; de må genom en stämning inkallas. Allmän åklagare äge själf utfärda stämning å vittne, som han vill vid underrätt åberopa, eller som han enligt rättens beslut skall inkalla.

I stämning å vittne skall intagas uppgift å parterna och målet afvensom tid och ort för inställelsen. Stämningen skall i hufvudskrift eller besannad afskrift tillställas vittnet så tidigt, att vittnet kan bekvämligen

infinna sig vid rätten å tid, som i stämningen är utsatt. Hvad i 11 kap. 8 och 20 §§ är stadgadt angående stämning å part åge jämväl tillämpning i fråga om stämning å vittne.

Är någon, som till vittne åberopas, vid rätten tillstädes, vare, ändå att han ej är stämd, pliktig att aflägga vittnesmål, där rätten så förordnar.

6 §.

Kommer vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes och visas ej laga förfall, dömes att böta tio daler eller mera, högst ett hundra daler; och förelägge rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. Föreläggande, hvarom nu är sagdt, skall vittnet delgifvas. Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till rätten hämtas. I brottmål, däri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast låta hämta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit. Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan därom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Hvad nu är stadgadt om påföljd för vittnes uteblifvande skall dock i de fall, då vittnet enligt lag är berättigadt att erhålla förskott å resekostnad, ej åga tillämpning, med mindre visas, att sådant förskott till vittnet erlagts eller erbjudits.

7 §.

Den är jäfvig att vittna, hvilken är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende.

Är den, som till vittne åberopas, under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende; pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida åtalet bör utgöra hinder för hans hörande.

8 §.

Äger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I mål, som angår kommun, bolag eller förening, vare medlem af eller delägare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna,

där han icke är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

Har i brottmål målsägande förklarats sig ej vilja föra talan, må han ändå ej höras såsom vittne. Ämbets- eller tjänsteman eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, vare dock ej i egenskap af målsägande jäfvig att om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af ämbetet, tjänsten eller uppdraget, afgifva vittnesmål, där han förklarats sig ej vilja föra talan och annat vittne ej är att tillgå. I fråga om brott, som blifvit föröfvadt mot två eller flere, pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet däri, må ej höras såsom vittne angående brottet.

9 §.

Den, som med part eller med målsägande, hvilken ej förer talan i målet, eller med annan, som jämlikt 8 § är jäfvig däri, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svägerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn eller är i svägerlag, i ty att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare i det mål jäfvig att vittna; dock må, då fråga är om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flere, den, som till någon af målsägandena står i det förhållande nu är sagdt, efter rättens bepröfvande höras om det, som händt annan målsägande. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till part eller till målsägande, hvilken ej förer talan, eller till annan, som jämlikt 8 § är jäfvig, må vittna i målet, pröfve rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

I tvistemål skall dock ej räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är nämndt till någon, som väl å tjänstens vägnar eller i egenskap af förmyndare eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet men själf icke äger sådan del i saken, som enligt 8 § utgör laga jäf, eller kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

10 §.

Åsämjas parterna att låta den vittna, som enligt 8 eller 9 § är jäfvig, eller som för annat brott än mened är förlustig medborgerligt förtroende, må han såsom vittne höras, där rätten finner det lämpligt; dock må ej någon, som enligt 8 eller 9 § är jäfvig, utan sitt medgifvande förpliktas att aflägga vittnesmål.

11 §.

Innan vittne höres, efterfråge rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes. Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anledning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 7 § omförmäles; förelägge rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förebbringa den upplysning rätten finner nödig. Ej må vittnet höras, innan sådan upplysning vunnits.

Gör part mot vittne annat jäf, men kan det icke strax styrka: pröfve rätten med afseende å de skäl, som för jäfvet anföras, huruvida vittnet må genast höras eller om med förhöret skall anstå till annan dag; och förelägge rätten, därest med förhöret skall anstå, den part, som gjort jäfvet, att å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits, styrka jäfvet, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hördt, att det var jäfvigt, pröfve rätten, då dom i målet fälles, hvad afseende må å vittnets utsaga fastas.

12 §.

Rättens ordförande tillfråge vittnet om dess ålder, yrke och hemvist; hvad därom upplyses skall i protokollet antecknas. Förekommer omständighet, hvilken rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

13 §.

Vittne må ej utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kan för åtal utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande 9 § omförmäler. Är genom allmän lag

eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af ämbete, tjänst eller annan befattning får sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, med mindre han blifvit i laga ordning löst från sin förpliktelse. Ej heller må den, som blifvit anmodad att föra parts talan i rättegång eller däri honom biträda, utan partens medgifvande höras såsom vittne om hvad han i och för sådant uppdrag fått sig meddeladt. Har eljest part i förtroende meddelat annan något angående saken, därom må ej utan partens medgifvande denne såsom vittne höras.

14 §.

Förr än vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet, med hand å bok, aflägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och Hans heliga evangelium, att jag skall vittna och gifva till känna allt, hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar; så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»

Sedan vittne aflagt ed, erinre rättens ordförande vittnet om edens vikt och betydelse. Förekommer anledning, att vittne icke rätt förstår edens vikt, äge rätten hänvisa vittnet till dess själasörjare att af honom erhålla nödig undervisning.

Eftergifva parterna å ömse sidor vittneseden, skall vittne utan ed höras, där icke rätten på grund af särskilda omständigheter finner ed böra afläggas. Höres vittne utan ed, varde vittnet erinradt, att dess förpliktelse och ansvar icke genom edens eftergifvande förringas.

15 §.

Vittne skall muntligen och i ett sammanhang afgifva sin berättelse. Rättens ordförande har att till vittnet framställa de frågor, som erfordras för vinnande af säker och fullständig upplysning om hvad vittnet har sig bekant i målet. Part vare berättigad att genom rättens ordförande till vittnet framställa frågor angående sådant, som hörer till saken.

Skrifflig berättelse, som af vittne åberopas, må ej uppläsas, innan vittnet muntligen afgifvit sin utsaga, där ej rättens ordförande med afseende å särskilda omständigheter finner det böra medgifvas.

Vittnes berättelse skall strax upptecknas och för vittnet uppläsas. Rättens ordförande inhämta därefter vittnets förklaring, om dess utsaga är rätteligen fattad; och varde förklaringen i protokollet anmärkt. På-

minner sig vittnet sedan något mera, förr än i målet är dömdt, gifve det strax rätten till känna.

16 §.

Förekommer anledning, att vittne i parts närvaro af rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i dess berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes; äge rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes, medan vittnet höres.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsa för parten; och äge han därefter att genom rättens ordförande till vittnet framställa de frågor, hvartill anledning må finnas.

17 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig höras. Ej bör under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

Finnas vittnens utsagor mörka eller stridiga, må rätten ställa vittnena till förhör emot hvarandra.

Pröfvas nödigt, att någon, som vittnat i målet, ånyo höres, äge rätten förordna om vittnets inkallande.

18 §.

Skall någon, som vittnat i målet, ånyo höras, må han vittna å förut aflagd ed; och varde han om den ed af rättens ordförande erinrad.

19 §.

Vägrar vittne att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, pröfve rätten de skäl, vittnet åberopar, och gifve sitt utslag däröfver. Förklaras vittnets vägran ej vara lagligen grundad, men tredskas vittnet ändå, förelägge rätten vittnet vid vite och, där vittnet ej däraf låter sig rätta, vid äfventyr af häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må af anledning, som nu är sagd, i samma mål viten någon ådömas till högre sammanlagdt belopp än ett tusen daler eller någon hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Vittne, som blifvit i häkte insatt, skall åter för rätten inställas i stad inom åtta dagar och å landet inom fyra veckor; erfordras fördenskull urtima ting, gälle därom hvad om urtima ting för rannsaking med häktad finnes stadgadt.

Återkallar den, som åberopat vittnet, sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan därom att förfalla; må ej sedan beslut, hvarigenom vite blifvit vittnet förelagdt, vinna tillämpning; är vittne i häkte insatt, förordne rätten, att vittnet genast skall ur häktet lösgifvas.

20 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidsspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge rätten, dit vittnet varit kalladt, dem emellan efter ty skäligen pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hämtadt, skall själf vidkännas hämningskostnaden. Kallas någon att aflägga vittnesmål vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än fem nymil från det ställe, där förhöret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter, eller, där järnvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del däraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt. Har rätten, enligt hvad i 17 § sägs, förordnat om vittnes inkallande, äge rätten jämväl att, efter ty skäligen pröfvas, bestämme, af hvem ersättningen till vittnet så ock förskott å resekostnad, där sådant bör utgå, skall gäldas.

Beslut om ersättning, hvarom nu är sagdt, gånge utan hinder af förd klagan i verkställighet lika som laga kraft ägande dom.

Om ersättning af allmänna medel till vittnen i brottmål, där allmän åklagare å tjänstens vägnar förer talan, är särskildt stadgadt.

21 §.

Vistas vittne, som vid underrätt åberopas, utom rättens domvärjo, och hindras vittnet af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; äge rätten uppdraga åt annan underrätt att hålla vittnesförhöret.

Förordnar hofrätt eller Konungen om vittnes hörande, bestämme tillika, efter ty lämpligast finnes, hvar vittnet skall höras.

Innan uppdrag, som nu sagts, meddelas, skall part, som ej åberopat vittnet, om så ske kan, lämnas tillfälle att yttra sig om jäf och framställd jäfsanmärkning pröfvas.

22 §.

Kan vittne till följd af sjukdom eller ålderdomssvagheter ej inställa sig vid domstol, varde vittnet afhördt i sin bostad. När förhöret hålles af häradsrätt, vare ej erforderligt, att af nämnden flere än två sitta i rätten.

23 §.

Nu kommer part å tid, då målet icke är före vid rätten, och söker att få vittne hördt; visar parten, att i följd af vittnets sjukdom eller af annan orsak det icke utan våda kan anstå med vittnets hörande; äge rätten, ändå att vederparten ej blifvit hörd öfver ansökningen, förordna om vittnesförhöret. Handläggas målet vid häradsrätt, och kan ej dess beslut afvaktas, äge rättens ordförande meddela förordnande, som nu är sagdt.

24 §.

Har rätten jämlikt 21 eller 22 § förordnat om vittnes hörande vid annan domstol eller i vittnets bostad, och är ej i beslutet utsatt dag för förhöret, eller har i fall, som 23 § omförmäler, rätten eller dess ordförande tillåtit vittnes hörande; åligge den part, som åberopat vittnet, att om dagen för förhöret underrätta vederparten så tidigt, att denne kan vid förhöret sig inställa. Sker det ej, och visas icke giltig ursäkt, varde förhöret inställt, där ej vederparten är tillstädes.

Finnes i brottmål, däri den tilltalade hålles häktad, nödigt, att vittne höres vid annan domstol än den, där målet är anhängigt, eller skall i sådant mål rätten hålla vittnesförhör i fall, som 22 eller 23 § afser; åligge den rätt, som skall hålla förhöret, att föranstalta ej mindre att den tilltalade, där det utan synnerlig olägenhet kan ske, varder vid förhöret inställd, än ock att nödig underrättelse meddelas åklagaren i målet.

25 §.

Vägrar vittne, då det skall höras vid annan rätt än den, där vittnet åberopats, på grund af jäf, som ej förut pröfvats, eller af annan orsak än jäf att aflägga vittnesmål, eller vägrar vittnet att besvara framställd fråga, och finner rätten grundad anledning förekomma, att vittnet äger skäl för sin vägran; varde förhöret inställt och parten hänvisad att

vid den rätt, där vittnet åberopats, påkalla pröfning af skälen för vittnets vägran.

26 §.

Vistas vittne utom riket, och begär part, att vittnet höres inför svensk beskickning eller inför svensk konsul, som enligt lag eller Konungens bemyndigande äger anställa sådant förhör, må rätten det tillåta, där giltiga skäl visas.

Angående vittnesförhör vid utländsk domstol lände till efterrättelse hvad därom är särskildt stadgadt.

27 §.

Åberopas till vittne någon, som i rätten sitter, pröfve då på sin domareed, om han vet något, som kan tjäna till upplysning i målet. Finner han det, varde såsom vittne hörd och hålle sig sedan från målet.

28 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hördt angående omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; pröfve rätten, huruvida det må ske. Finnes sökandens rätt bero däraf, att vittnet höres, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gärning, varde vittnet hördt, där ej jäf kan utletas. Finner rätten särskild omständighet föranleda, att tillfälle bör lämnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att därvid närvara, låte rätten genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skälig ersättning.

Ej vare någon pliktig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

29 §.

Två vittnen vare om det, hvari de sammanstämma, fullt bevis, där ej omständigheter förekomma, som förringa tillförlitligheten af deras berättelse.

30 §.

I mål angående brott, hvarå dödsstraff eller straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, där anledning är, att hans hörande kan lända till upplysning i målet, och rätten finner det lämpligt; dock ej föräldrar mot barn eller barn mot föräldrar eller äkta makar eller syskon mot hvarandra, där ej dödsstraff eller straffarbete på lifstid å brottet följa kan och eljest all upplysning i målet saknas.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sålunda upplysningsvis höras, rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgad. Är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas, äge rätten, där han tredskas, förordna, att han skall till rätten hämtas.

I fråga om ersättning för inställelsen äge den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

31 §.

Finnes för pröfning af fråga, som icke utan särskild insikt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhämta yttrande af sakkunnig, höre rätten öfver frågan myndighet, ämbets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flere för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

Vid val af sakkunnig har rätten att tillse, att uppdraget ej lämnas någon, som till saken eller till någondera parten är i sådant förhållande, att därigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

Ej må någon, som icke å ämbetes vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja därtill förpliktas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandraga sig att det fullgöra; tredskas han, äge rätten hålla honom därtill medelst vite.

32 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke å ämbetes vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan, förordne rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid rätten meddela upplysning.

Sakkunnig, som här afses, skall, där rätten så förordnar, aflägga ed, att han skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lämnats. Edén skall inledas och avslutas så, som angående ed af vittne stadgas. Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde edén därefter lämpad; och må i ty fall edén afläggas vid den underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

33 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skäligen godtgörelse, efter ty rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å ämbetes vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättningen skall utgifvas af käranden eller, där målet är i högre rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid målets slut rätten finner därtill skyldig. I brottmål, där allmän åklagare å tjänstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

Beslut om ersättning till sakkunnig gånge utan hinder af förd klagan i verkställighet lika som laga kraft ägande dom.

34 §.

Hvad i 31, 32 och 33 §§ är stadgadt skall ock äga tillämpning i fall, då rätten finner nödigt att vid besiktning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

35 §.

Är i allmän lag eller särskild författning föreskrift meddelad angående sakkunnigs hörande i visst fall, lände den till efterrättelse.

36 §.

Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af rätten, hörd i målet, gälle därom hvad om vittne är stadgadt.

37 §.

Företer part skriftlig handling att därmed styrka sin talan, pröfve rätten efter omständigheterna handlingens beskaffenhet och riktighet, så ock hvad vitsord den i målet äger.

Är för visst fall stadgande i lag meddeladt angående det vitsord, handling tillkommer, lände det stadgande till efterrättelse.

38 §.

Finnes handling, som part åberopar, i annans värjo, och är parten såsom ägare af handlingen eller delägare däri eller på grund af aftal eller särskildt stadgande berättigad till handlingens utbekommande eller skärskådande, vare, där handlingen kan antagas innehålla upplysning rörande målet den, som handlingen innehar, ehvad han är part eller icke, pliktig att på rättens anmaning den i målet förete. Lag samma vare beträffande handelsbok, så ock där annan handling, som af part åberopas, är upprättad att lända till efterrättelse i något rättsförhållande, som parten rör, eller den innefattar meddelande, som i fråga om något parternas rättsförhållande af endera parten aflåtits till den andre eller till någon, som rättsförhållandet förmedlat, eller af sådan person till någondera parten

39 §.

Nu åberopar part i annat fall, än i 38 § sägs, handling, som finnes i vederpartens eller annans värjo; är anledning, att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå, äge rätten ock förelägga den, som innehar handlingen, att den vid rätten förete, dock ej där fråga är om bref eller annat enskildt meddelande, eller då skäl finnes att antaga, det handlingens företeende kan, oberoende af målets utgång, lända innehafvaren eller någon, som till honom står i det förhållande 9 § omförmäler, till skada eller synnerlig olägenhet.

40 §.

Undandraget sig part att efter rättens anmaning förete handling, pröfve rätten, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas hans förfarande.

Är sådant fall för handen, som i 38 § sägs, äge rätten ock lägga vite före; dock må ej i brottmål vite föreläggas den tilltalade.

Skall någon, som ej är part, förete handling, varde vite honom förelagdt.

41 §.

Hvad om skyldighet att förete handling är i 38 och 39 §§ stadgadt skall ej äga tillämpning å den, som å ämbetes vägnar innehar handling, hvilken till bevis i målet åberopas.

42 §.

Den, som jämlikt 38 eller 39 § skall förete handling, ingifve den i hufvudskrift, där ej rätten finner styrkt afskrift vara för ändamålet tillfyllest. Innehåller handlingen jämväl sådant, som icke rör saken, och som innehafvaren ej vill hafva kunnigt, äge han till rätten ingifva utdrag af handlingen jämte intyg, som af rätten godkännes, att intet, som angår saken, uteslutits.

43 §.

Skall annan än part förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty rätten pröfvar skäligt, af den part, hvilken begärt handlingens företeende. Beslut om ersättning, hvarom nu är sagdt, gånge utan hinder af förd klagan i verkställighet lika som laga kraft ägande dom.

44 §.

Hvad här förut är stadgadt angående skyldighet för den, som innehar skriftlig handling, att den vid rätten förete, skall i tillämpliga delar gälla i fråga om annat föremål, som rätten aktar nödigt att för målets utredning eller pröfning taga under skärskådande.

45 §.

Finnes i mål, som är anhängigt vid underrätt, för sakens utredning eller pröfning nödigt, att rätten besiktigar föremål, som ej lämpligen kan till rätten flyttas, tråde rätten samman å stället, där föremålet finnes, att

hålla syn. Skall syn hållas af häradsrätt, äge rättens ordförande, där biträde af sakkunnig vid synen finnes nödigt, enahanda befogenhet, som jämlikt 34 § tillkommer rätten.

Pröfvas syn nödig i mål, som är anhängigt i hofrätt, förordne rätten en af sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att därvid biträda; meddele därjämte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde vid synen. Hofrätten äge ock, där det finnes lämpligare, uppdraga åt underrätten i orten att synen förrätta. Det protokoll, som vid synen föres, varde till hofrätten ingifvet, och döme hofrätten sedan i målet.

Finner Konungen mål, som dragits under dess pröfning, ej kunna afgöras utan syn, förordnar Konungen, huru synen skall hållas.

Kostnad för syn skall gäldas såsom i 33 § föreskrives beträffande kostnad för sakkunnigs biträde.

46 §.

Är i allmän lag eller särskild författning för visst fall föreskrift meddelad angående syn, lände den till efterrättelse.

47 §.

Har i tvistemål part till bestyrkande af sin uppgift angående viss omständighet, hvaraf målets utgång beror, förebragt sådan bevisning, att uppgiften, ehuru ej styrkt, dock finnes sannolik, och kan ej annorledes vinnas tillförlitlig upplysning angående den omständighet, äge rätten, till sanningens utrönande, förelägga vederparten att, om han det förmår, med ed sig värja och förneka uppgiftens sanning. I brottmål må ock i fall, som nyss är sagdt, värjemålsed åläggas den tilltalade; dock må det ej ske, när å brottet enligt lag kan följa straffarbete öfver ett år eller förlust af medborgerligt förtroende.

Värjemålsed må ej ådömas den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller den, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros. Kan part till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet eller af annan orsak icke antagas äga säker hågkomst af det, hvarom upplysning sökes, må ej till värjemålsed dömas.

48 §.

Nu kan ej värjemålsed åläggas part, förty att han icke på grund af egen iakttagelse äger kunskap om det, hvarom upplysning sökes, eller att sådant hinder möter, som i senare stycket af 47 § sägs: pröfvas tillförlitlig upplysning kunna vinnas därigenom, att andra parten med ed bekräftar sin uppgift angående förhållandet; äge rätten tillåta honom att, om han det förmår, aflägga fyllnadsed; dock må det ej ske i brottmål, däri talan om ansvar föres.

49 §.

Då till ed dömes, sätte rätten i domen ut hvad under eden skall förnekas eller bekräftas, med iakttagande, där sakens beskaffenhet därtill föranleder, att åt parten lämnas öppet att inskränka förnekandet eller bekräftandet till en del af det eden angår.

50 §.

Ed skall af part afläggas vid den underrätt, där målet blifvit anhängiggjort. Vistas parten utom den rätts domvärjo, och hindras han af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad, äge rätten tillåta, att eden afläggas vid annan underrätt; dock att part, som vill erhålla sådan tillåtelse på grund af förhållande, hvilket ej kan såsom laga förfall räknas, skall göra framställning därom sist å den dag, då till eden dömes. Är i mål, som blifvit anhängiggjort i hofrätt eller hos Konungen, till ed dömdt, förordne hofrätten eller Konungen, hvar eden skall afläggas. Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 22 § stadgad.

51 §.

Är till ed dömdt genom beslut, hvaremot part äger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej tillämpas, innan det vunnit laga kraft. Är viss dag för edgången i beslutet utsatt, och varder ej å den dag genom parternas sammanstående uppgifter eller annorledes utrönt, att beslutet vunnit laga kraft, äge rätten antingen uppskjuta målets vidare handlägg-

ning till annan dag eller ock förklara det hvilande. Har målet förklarats hvilande, och visar part sedan, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, sättes rätten ut ny dag för edgången, därest den part, hvilken eden ålagts, ej genom förfallolöst uteblifvande å den för edgången först utsatta dag däråt brustit.

52 §.

Ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och Hans heliga evangelium» och avslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»

Innan ed aflägges, erinre rättens ordförande parten om edens vikt och betydelse.

Förekommer anledning, att parten ej rätt förstår edens vikt, äge rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

53 §.

Uteblifver part, som skall aflägga ed, å den dag, då han har att fullgöra edgången, och framter han ej laga förfall; äge sedan ej gå eden, där han ej visar, att han haft laga förfall men icke kunnat rätten det kungöra.

54 §.

Är till ed dömdt genom beslut, som äger laga kraft, men har, förrän tid för edgångens fullgörande var inne, parten affidit eller eljest blifvit satt ur stånd att aflägga eden, vare edgångsbeslutet utan verkan, och den domstol, där målet blifvit anhängiggjort, tage målet ånyo under pröfning.

Lag samma vare, där parten är för mened förlustig medborgerligt förtroende och sådant yppas, innan tid för edgångens fullgörande är inne.

Är part å den tid, då edgången skall fullgöras, under tilltal för mened, må med edgångsbeslutets tillämpning anstå, till dess öfver åtalet blifvit dömdt och utslaget vunnit laga kraft.

55 §.

Sedan det visat sig, huruvida den, som dömts till ed, går eden eller däråt brister, skall slutligt yttrande i målet meddelas af den domstol, där målet blifvit anhängiggjort.

Är eden aflagd, skall partens sålunda bekräftade uppgift eller bestridande i målet gälla. Har part brustit åt eden, gälle i fråga om den omständighet, hvarå eden har afseende, vederpartens uppgift eller bestridande.

56 §.

Nu varder talan emot beslut, hvarigenom till ed blifvit dömdt, fullföljd i högre rätt; finner rätten edgång ej böra äga rum, och är i målet ej fråga om annat hufvudsakligt påstående än det, hvarå eden har afseende, döme då i hufvudsaken, där så lämpligen ske kan.

57 §.

Då tillgrepp skett, må rätten tillåta målsäganden att edligen bekräfta hvad han mistat och värdet därå, om det ej annorledes utletas kan; och pröfve rätten sedan tillförlitligheten af hvad målsäganden sålunda bekräftat. Lag samma vare om den, som skada genom brand lidit, när den ej annars mätas kan.

58 §.

Äro i tvistemål, som kan avslutas genom förlikning, parterna ense att, där ena parten edligen bekräftar sin uppgift eller sitt nekande, hvad sålunda bekräftas skall gälla utan vidare bevis, och finner rätten den omständighet, eden skulle angå, vara af beskaffenhet, att målets utgång där af beror, låte rätten den part, hvilken ed sålunda bjuden är, aflägga eden; dock må det ej tillåtas, om den, som skulle gå eden, är för mened förlustig medborgerligt förtroende eller rätten eljest finner ed icke utan synnerlig våda kunna honom anförtrös.

59 §.

Förstår ej den, som enligt detta kap. skall aflägga ed, svenska språket, må eden afläggas å språk, som han förstår.

Den, som är stum, skall, där han är skrifkunnig, aflägga ed på det sätt, att han inför rätten egenhändigt skrifer och undertecknar eden.

Huru förfaras skall, då den, som skall aflägga ed, är jude eller främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstädjer edgång, därom är särskildt stadgadt. Skall ed afläggas af någon, som bekänner annan icke kristen lära än den mosaiska, förordnar Konungen, huru förfaras bör.

23 kap.**2 §.**

När dom å häradssting fällas skall, underrätte härads höfding nämnden om saken och de skäl däri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. Äro af nämnd minst tre fjärdedelar från härads höfding skiljaktiga och om en mening ense; gälla den mening, och svare de, som därom sig förenat, för dom sin. Eljest stånde vid det, som härads höfding rättvist pröfvar.

25 kap.**5 §.**

Vill part klaga öfver beslut, hvarigenom underrätt dömt till värjemålsed eller fyllnadsed, skall i fråga om sättet för talans fullföljd lända till efterrättelse, hvad i sådant hänseende gäller om rättens slutliga utslag i målet. Har underrätt eljest under rättegång meddelat beslut, som enligt lag må särskildt öfverklagas, skall talan mot beslutet föras genom besvär. Lag samma vare, där i fråga, som rörer fullmäktig eller vittne eller annan, som kallats att meddela upplysning i målet, underrätt i slutligt utslag meddelat beslut af beskaffenhet att, där det under rättegången gifvits, särskild klagan varit tillåten. Innefattar eljest underrätts slutliga utslag beslut, som, där det under rättegången gifvits, kunnat särskildt öfverklagas, skall talan mot det beslut föras i sammanhang med fullföljd af talan i hufvudsaken; vill ej den, som är med beslutet missnöjd, fullfölja talan i hufvudsaken, vare lag, som hade beslutet blifvit under rättegången meddeladt.

7 §.

Är part missnöjd med något under rättegången af underrätt meddeladt beslut, däröfver särskild klagan ej är tillåten, äge han allenast i sammanhang med fullföljd af talan i hufvudsaken draga beslutet under hofrättens pröfning; dock må, där klagan föres öfver beslut, hvarigenom blifvit dömdt till värjemålsed eller fyllnadsed, i sammanhang därmed talan fullföljas emot beslut öfver invändning, som är af beskaffenhet att på frågan om edgången inverka, så ock, där särskilda besvär anföras öfver

beslut, hvarigenom förelagdt äfventyr tillämpats, giltigheten af föreläggandet komma under bedömande.

Ändå att part ej fullföljt talan mot underrätts utslag, äge han att till bemötande af vederparts ändringssökande påkalla pröfning af beslut i fråga, som rättegången rörer och ej må genom särskild klagan fullföljas.

8 §.

Då mål af underrätt slutligen afgöres eller rätten dömer till värjemålsed eller fyllnadsed, gifve rätten i utslaget till känna, huruvida talan däremot skall fullföljas efter vad eller genom besvär, så ock i hvilken hofrätt ändring bör sökas samt, där talan skall fullföljas genom besvär, inom hvilken tid besvären böra till hofrätten ingifvas. Hvad underrätten sålunda föreskrifver skall i fråga om sättet för fullföljd af talan lända till efterrättelse.

Vill någon klaga öfver annat af underrätt meddeladt beslut än nyss är nämndt, och begär han hos rätten underrättelse om hvad i sådant afseende iakttagas bör, varde ock därom underrättelse efter ty nu är sagdt lämnad. Sökes hos härads höfding sådan underrättelse, då rätten ej sitter, varde den af honom meddelad.

30 kap.

1 §.

Talan mot hofrätts slutliga utslag i vädjadt mål eller till hofrätten instämndt tvistemål skall, där ej här nedan annorlunda stadgas, hos Konungen fullföljas genom revisionsansökning.

Öfver hofrätts slutliga utslag i mål, som genom besvär inkommit till hofrätten eller blifvit dess pröfning underställdt, skall klagan hos Konungen föras genom besvär. Lag samma vare beträffande klagan öfver hofrätts slutliga utslag i brottmål, som omedelbart i hofrätten anhängiggjorts, så ock i sådant tvistemål eller ärende, hvarmed, utan föregången stämning, hofrätten såsom första domstol tagit befattning.

Beslut, hvarigenom hofrätten utan att skilja målet från sig dömt till värjemålsed eller fyllnadsed, vare i fråga om fullföljd af talan såsom slutligt utslag ansedt.

4 §.

Öfver utslag, hvarigenom hofrätt visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar utslaget pröfning af fråga, som på målets utgång inverkar, vare dock part berättigad att däremot fullfölja talan i sammanhang med hufvudsaken, där denna kommer under Konungens pröfning.

Hvad nu är sagdt äge dock ej tillämpning, där hofrätt dömt till värjemålsed eller fyllnadsed och på den grund visat målet åter.

31 kap.

Om resning i rättegångs- och utsökningsmål.

1 §.

Har någon försuttit laga tid i mål eller ärende, som anhängiggjorts hos domstol eller öfverexekutor, äge, där han tilltror sig visa synnerliga skäl, att den försuttna tiden bör honom återgifvas, hos Konungen söka resning. Lag samma vare, där någon försuttit tid, som är stadgad för anhängiggörande hos domstol eller öfverexekutor af talan emot offentlig förrättning eller för stämning om återvinning, som i utsökningslagen afses, eller för klander af skiljedom.

2 §.

Menar part, att på grund af nytt skäl domstols eller öfverexekutors utslag, som äger laga kraft, bör häfvas, då äge han ock söka resning i målet. Ej må dock i fråga om ansvar för brott resning, som här afses, af annan än den tilltalade sökas, där brottet är sådant, att efter viss tid straff förfaller i händelse åtal ej ägt rum, eller där fråga är om förräderi eller annat för rikets säkerhet menligt brott eller majestätsbrott eller brott mot riksstyrelse eller Riksdagen.

3 §.

Då resning är sökt efter ty i 1 eller 2 § sägs, pröfvar Konungen efter omständigheterna, huruvida ansökningsen bör beviljas.

Varder resning beviljad i fall, som i 1 § afses, bestämmer Konungen, huru och inom hvad tid den, som resningen vunnit, må sin rätt bevaka.

Beviljas resning, hvarom i 2 § sägs, varder målet, där det ej af Konungen omedelbart afgöres, förvisadt till annan myndighet, som målet förut handlagt; och äge den myndighet makt att det förra utslaget ändra, när skäl därtill äro.

4 §.

Finnes domstols eller öfverexekutors utslag, som äger laga kraft, innefatta uppenbar misskrifning, missräkning eller annan därmed jämförlig felaktighet, däraf part lider märkligt förfång, vare honom jämväl tillåtet att söka resning. Bifalles ansökningen, meddelar Konungen erforderlig rättelse i utslaget eller förvisar målet till annan myndighet, efter ty i 3 § är sagdt.

5 §.

Hafva genom beslut, som vunnit laga kraft, två eller flera myndigheter förklarat sig obehöriga att upptaga rättegångs- eller utsökningsmål, och finner Konungen på anmälan af part, att någon af dem är behörig, förordnar Konungen, att målet må hos den myndighet upptagas.

6 §.

Ansökan eller anmälan, hvarom i detta kap. sägs, skall ingifvas till nedre justitierevisionen och vara åtföljd af de bevis, hvarå den grundas.

Finnes någon böra i ärendet höras, eller erfordras för frågans utredning särskild undersökning, förordnar Konungen därom.

7 §.

Ej må ansökan om resning eller beslut, hvarigenom resning beviljats efter ty i 3 § sägs, hindra verkställighet af utslag, där ej Konungen annorledes förordnar.

8 §.

I brottmål äge ej allmän åklagare i annat hänseende än såvidt angår ansvars- eller ersättningsskyldighet för honom själf söka resning, där han ej tillika är målsägande. Finner justitiekanslern sådana omständigheter vara för handen, att resning bör sökas, äge han därom förordna.

Hvad nu är stadgadt gälle ej i fråga om Riksdagens justitieombudsman.

Genom denna lag upphävas, med däri gjorda undantag, de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af föreskrifterna i 17 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag eller tillägg till dessa föreskrifter, dock att hvad sålunda är stadgadt ej har afseende å förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar.

Tillika upphäves förklaringen den 14 oktober 1892 af allmänna lagens stadganden om stämning, äfvensom hvad 4 och 5 mom. i 16 § af förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och hvad i afseende därå iakttagas skall stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelse i stället tillämpas.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1904; dock skall i mål och ärenden, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

2:o) Lag

om ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 1 § ärfdebalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Det barn, som dödt födes, må ej ärfva. Säg barnets fädernes fränder, att det var dödt födt, men visar modern, eller hennes arfvingar,

att det var kvickt födt, ärfve då barn fader sin, moder barn sitt, och hennes arfvingar henne. Faller annat arf, medan barnet ännu i moderlifvet är, och födes det med lif fram, vare lag samma. Dör modern i födseln, och barnet lefver efter henne, ärfve då det sin moder, och barnets arfvingar barnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1904; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

3:o) Lag

om ändring i 14 kap. jordabalken.

Härigenom förordnas, att 4 § i 14 kap. jordabalken skall upphöra att gälla, samt att 3 § i samma kap. skall erhålla följande ändrade lydelse:

Nu vill någon med den synedom sig ej åtnöja, vädje då under hofrätt, som i rättegångsbalken sägs.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1904; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

4:o) Lag

om ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar.

Härigenom förordnas, att 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 och 25 §§ i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och han-

delsräkningar skola upphöra att gälla, samt att 23 § i samma förordning skall erhålla följande ändrade lydelse:

Räkning å varor, utborgade till köpman utan aftal om öppen kredit, skall gäldenären bevisligen tillställas senast inom tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, där ej annorlunda uttryckligen aftaladt blifvit.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1904; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

5:o) Lag

om ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 49 § utsökningslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har någon, som ej vädjat mot underrätts dom, stämt om återvinning enligt 12 kap. rättegångsbalken, eller har någon enligt 25 kap. 10 § eller 30 kap. 24 § samma balk yrkat ogillande af dom, som eljest bör såsom lagakraftvunnen anses, gånge utan hinder däraf domen i verkställighet såsom lagakraftvunnen, såvidt ej rätten, där talan är anhängig, annorledes förordnar.

Huruvida dom må verkställas, då resning är sökt, därom stadgas i rättegångsbalken.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1904; dock skall i ärenden, som vid nämnda tid äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

6:o) Lag

om ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt utländsk domstol.

Härigenom förordnas, att 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt utländsk domstol skola erhålla följande ändrade lydelse:

4 §.

Möter ej för åskad åtgärd laga hinder, utsätte rätten eller domaren dag för ärendets företagande. Skall någon vid rätten tillstädeskomma, varde han genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Är fråga om granskning af skriftlig handling eller besiktning af annat flyttbart föremål, låte rätten eller domaren tillsäga den, som innehar föremålet, att det vid rätten förete. Ej vare nödigt, att part om dagen för ärendets företagande underrättas, där han ej själf skall afhöras eller något fullgöra.

Har den utländska domstolen begärt att erhålla underrättelse, hvilken dag ärendet skall förekomma, aflåte rätten eller domaren i god tid sådan underrättelse.

6 §.

Uteblifver part, som blifvit till rätten kallad, låte rätten därvid bero.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1904; dock skall i ärenden, som vid nämnda tid äro anhängiga, äldre lag tillämpas;

b) att Riksdagen måtte, i anledning af herrar Lindgrens och Segerdahls föreliggande motioner, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, ej mindre huruvida och i hvad mån ed må kunna utbytas mot en i annan högtidlig och förbindande form på heder och samvete

afgifven förklaring, än äfven i hvad mån en omarbetning af i 17 kap. rättegångsbalken befintliga stadganden om lydelse af ed och ordningen för dess afläggande må anses böra äga rum, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag i berörda hänseenden, hvartill förhållandena kunna anses föranleda.

Stockholm den 5 mars 1903.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservationer

i fråga om utskottets hemställan under punkten b):

af herrar *Hasselrot*, *Hedenstierna*, grefve *Lewenhaupt* och *Anders Andersson*, mot utskottets hemställan i anledning af förslaget om edens utbytande mot en förklaring; samt

af herrar *Styrlander* och *Segerdahl*, hvilka ansett, att utskottet under denna punkt bort hemställa,

att Riksdagen måtte, i anledning af herrar *Lindgrens* och *Segerdahls* föreliggande motioner, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, *dels* huruvida, vid fall af samvetsbetänkligheter mot eds afläggande, eller då den, som skall aflägga ed, förklarar sig icke hafva någon religiös tro, ed må efter myndighets bepröfvande kunna utbytas mot en i annan högtidlig och förbindande form på heder och samvete afgifven förklaring, *dels* ock i

hvad mån en omarbetning af i 17 kap. rättegångsbalken befintliga stadganden om lydelse af ed och ordningeu för dess afläggande må anses böra äga rum, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag i berörda hänseenden, hvartill förhållandena kunna anses föranleda.

Här skulle antecknas:

att herrar *Hedenstierna*, *Sandqvist* och *Sörensson* icke deltagit i behandlingen af vissa delar af förevarande ärende;

att herrar *Gustaf Andersson* och *Leman* icke deltagit i handläggningen af ärendet, i hvad det afser 23 kap. 2 § rättegångsbalken och ändring af gällande bestämmelser angående ed; samt

att herrar *Almgren*, *Waldenström* och *A. Olsson* icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
